

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально – науковий інститут економіки
Фінансово-економічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і аудиту
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра
(бакалавра, магістра)

студента Головко Вікторії Володимирівни
(ПІБ)

академічної групи 071-18-1
(шифр)

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит»
(офіційна назва)

на тему: «Облік і аудит кредитних операцій банку (на прикладі АТ «Акцент-банк»)»

(назва за наказом ректора)

	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
Керівник роботи	Пашкевич М.С.		
Рецензент			
Нормоконтроль	Пашкевич М.С.		

Дніпро
2022

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
міжнародних відносин
і аудиту

Пашкевич М.С.
(підпис) (прізвище, ініціали)

«__» _____ року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню роботи ступеню бакалавра

(бакалавра, магістра)

Студенту Головко В.В. академічної групи 071-18-1
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

(код і назва спеціальності)

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит»

(офіційна назва)

на тему:

«Облік і аудит кредитних операцій банку (на прикладі АТ «Акцент-банк»)»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від _____

№ _____

Розділ	Зміст	Термін
1	ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АТ «АКЦЕНТ-БАНК» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	02.05.22 – 05.05.22
2	ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ	06.05.22 - 22.05.22
3	АУДИТ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ	23.05.22 - 06.06.22

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Пашкевич М.С.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі 02.05.2022 р.

Дата подання до екзаменаційної комісії 07.06.2022 р.

Прийнято до виконання

_____ (підпис)

Головко В.В.
(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: 61 стр., 6 рис., 6 табл., 1 додаток, 20 джерел.

КРЕДИТ, КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЙ, КРЕДИТНІ ЛІНІЇ,
ЗАБОРГОВАНІСТЬ, КРЕДИТНИЙ ДОГОВІР, КРЕДИТНА ОПЕРАЦІЯ,
КРЕДИТОР І ПОЗИЧАЛЬНИК

Предмет дослідження – система обліку і аудиту кредитних операцій комерційного банку.

Об'єкт розроблення – кредитні операції комерційного банку.

Мета роботи – дослідження і узагальнення теоретичних та практичних аспектів обліку й аудиту кредитних операцій комерційного банку.

Визначені особливості функціонування АТ «Акцент-банк» в сучасних умовах господарювання. Окреслені теоретичні аспекти обліку кредитних операцій. Розкрито бухгалтерський облік кредитів, наданих клієнтам банку. Показано відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій у міжбанківській сфері та бухгалтерський облік кредитних ліній. Окреслено методичку внутрішнього аудиту кредитних операцій. Запропоновані заходи по удосконаленню обліку і аудиту кредитних операцій банку АТ «Акцент-банк».

Практична значимість кваліфікаційної роботи полягає в тому, що отримані висновки спрямовані на удосконалення системи обліку й аудиту операцій кредитних операцій комерційного банку відповідно до сучасних умов господарювання. Надані пропозиції з удосконалення обліку й аудиту виробничих кредитних операцій можуть знайти своє практичне застосування у АТ «Акцент-банк».

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АТ «АКЦЕНТ – БАНК» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	7
1.1 Характеристика діяльності комерційного банку	7
1.2 Аналіз діяльності АТ «Акцент-банк»	10
1.3 Сутність та класифікація кредитних операцій банку	13
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2 ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ	20
2.1 Теоретичні аспекти обліку кредитних операцій	20
2.2. Бухгалтерський облік кредитів, наданих клієнтам банку	23
2.3 Відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій у міжбанківській сфері	28
2.4 Бухгалтерський облік кредитних ліній	31
Висновки до розділу 2	37
РОЗДІЛ 3 АУДИТ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ	39
3.1 Методика внутрішнього аудиту кредитних операцій	39
3.2 Удосконалення обліку і аудиту кредитних операцій банку АТ «Акцент-банк»	48
Висновки до розділу 3	53
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	60
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Перехід до ринкової економіки вимагає від банків України підвищення ефективності надання банківських послуг, конкурентноздатності і підвищення якості послуг на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Велику частку серед банківських послуг займають операції з надання кредитів.

Важлива роль в реалізації цієї задачі відводиться обліку та аудиту кредитних операцій комерційних банків. З їх допомогою виробляються стратегія і тактика розвитку банківської діяльності, складаються плани і управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності роботи, оцінюються результати діяльності комерційного банку, його підрозділів і працівників.

Кваліфікований працівник комерційного банку: економіст, бухгалтер, аудитор повинен добре володіти сучасними методами обліку та аудиту кредитних операцій.

Значну частину серед операцій комерційного банку займають кредитні операції, саме тому тема кваліфікаційної роботи є досить актуальною.

Метою дипломної роботи є розгляд та оцінка системи обліку та аудиту кредитів банку в сучасних умовах господарювання.

Завданнями дипломної роботи є:

- визначити особливості функціонування АТ «Акцент-банк» в сучасних умовах господарювання;
- розкриття сутності та значення кредитних операцій;
- зробити огляд нормативно-правової бази з обліку, аналізу та аудиту кредитів банку;
- продемонструвати бухгалтерський облік кредитів, наданих клієнтам банку;

- продемонструвати бухгалтерський облік кредитних операцій у міжбанківській сфері;
- продемонструвати бухгалтерський облік кредитних ліній;
- розкрити методику внутрішнього аудиту кредитних операцій;
- запропонувати заходи по удосконаленню обліку і аудиту кредитних операцій банку АТ «Акцент-банк».

Теоретичну основу дослідження питань обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій комерційного банку склали закони України, постанови НБУ, наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: Маркус О. [1], Литвин Н. [2], Бараннік Ю. [3], Дончук Т. [4], Кирильєва Л., Чернікова І. [5] та інших.

Предмет дослідження - система обліку і аудиту кредитних операцій комерційного банку.

Об'єкт розроблення - кредитні операції комерційного банку АТ «Акцент - банк».

Мета роботи - дослідження і узагальнення теоретичних та практичних аспектів обліку й аудиту кредитних операцій комерційного банку.

Дослідження проводилося із застосуванням таких методів як спостереження, реєстрація, вимірювання, порівняння, аналіз, групування, синтез, індукція, дедукція, методи теоретичного узагальнення та порівняння; історичний підхід; статистичний метод; графічний, табличний, логічний метод.

Висновки й пропозиції зроблені за результатами дослідження можуть бути використані в практичній діяльності банківської установи.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АТ «АКЦЕНТ-БАНК» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1 Характеристика діяльності комерційного банку

АТ «Акцент-банк» створений в Україні в 1992 році. Основними видами діяльності банку є (Рис.1.1):

Рис. 1.1. Основні види діяльності АТ «Акцент-банк»

Банк є складовою частиною банківської системи України. Банк є універсальним, здійснює свою діяльність на території всієї України та може здійснювати свою діяльність за її межами, з урахуванням вимог, встановлених законодавством України та нормативно-правовими актами Національного банку України.

Діяльність банку регулюється Національним банком України. Банк має генеральну ліцензію № 16 на здійснення банківських операцій і входить

до державної системи гарантування вкладів в Україні та має статус спеціалізованого банку – «ощадний» банк.

Банк створено з метою (Рис.1.2):

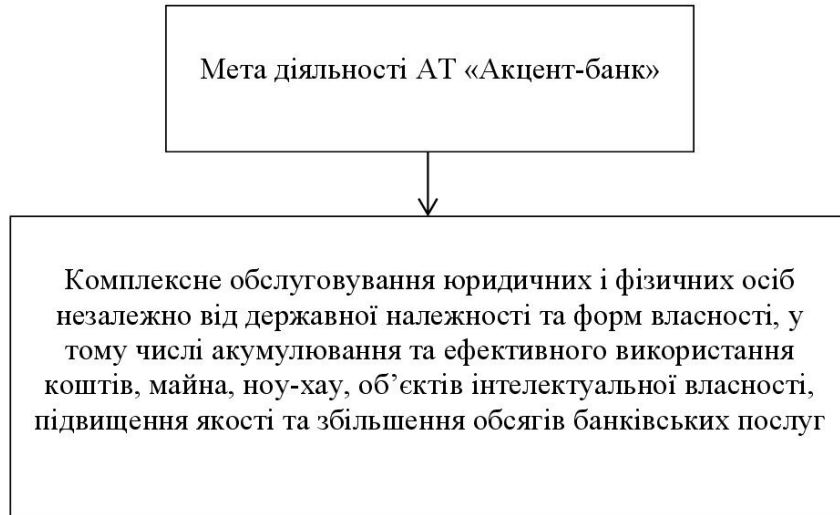

Рис. 1.2. Мета діяльності АТ «Акцент-банк»

5 березня 2020 року Банк набув статус системно важливого банку. Для системно важливих банків діють підвищені вимоги щодо певних нормативів та додаткового до нормативного значення достатності основного капіталу буферу системної важливості, що покликані забезпечити додатковий запас їх стійкості.

У 2020 році Банк отримав статус принципального члена міжнародних платіжних систем Mastercard та Visa та міжнародної системи термінових грошових переказів Western Union, підключився до BankID, впровадив процедуру віддаленої ідентифікації та верифікації банківських клієнтів з цифровим паспортом у мобільному за стосунку «Дія».

За підсумками 2020 року Банк був нагороджений дипломами Visa – за «Видатне зростання карткового портфеля Visa за підсумками 2020 р.» та Mastercard – «Великий крок вперед».

26 листопада 2020 року незалежне агентство «Кредит – Рейтинг» підтвердило довгостроковий кредитний ренінг АТ «А-БАНК» на рівні uaAA

– (висока кредитоспроможність» та рейтинг надійності вкладів (депозитів) Банку на рівні «4» (висока надійність). Прогноз обох рейтингів – стабільний.

Станом на квітень 2022 р. банк має 234 відділення, 232 відділення станом на 31 грудня 2021 року, 225 – станом на 31 грудня 2020 р. (Рис.1.3):

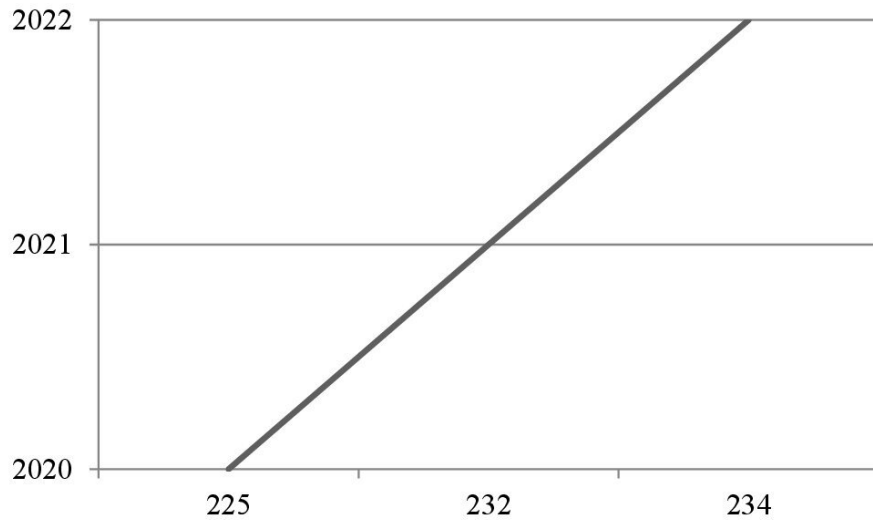

Рис. 1.3. Кількість відділень АТ «Акцент-банк» 2020-2022 рр.

Аналіз умов здійснення діяльності банку показав, що банк провадить свою діяльність в нестабільній політичній та економічній ситуації в Україні, який притаманні особливості ринку, що розвивається. Внаслідок цього, здійснення діяльності в країні пов'язане з ризиками, що є нетиповими для інших країн.

Правова, податкова і адміністративна системи продовжують розвиватися, проте пов'язані з ризиком неоднозначності тлумачення їх вимог, які до того ж схильні до частих змін, що у сукупності з іншими юридичними та фіскальними перешкодами створює додаткові проблеми для суб'єктів господарювання, які ведуть свій бізнес в Україні.

Водночас, поширення пандемії короно вірусу, яке почалося у 2020 році, призвело до рецесії світової економіки та значного сповільнення економічної активності в Україні. Криза в реальному секторі вже негативно позначилась на обсягах виробництва в Україні, капітальних інвестиціях та зайнятості. Це погіршило фінансовий стан значної частини підприємств і

домогосподарств. Наслідком стали перші проблеми з обслуговуванням кредитів та зниження попиту на послуги фінансових установ.

Національний банк України надав банкам можливості застосовувати гнучки інструменти реструктуризації кредитів, зокрема кредитні канікули, без визнання дефолту позичальників, ввів мораторій на нарахування штрафних відсотків для кредитів фізичних осіб на час карантину, знизив облікову ставку, щоб надати подальшу підтримку економіки в умовах пандемії та карантинних заходів.

1.2 Аналіз діяльності АТ «Акцент-банк»

Сукупні активи банку за 2021 рік зменшилися в порівнянні з попереднім роком на 76 046 тис.грн. (на 2,28%) і на звітну дату склали 3 256 767 тис. грн., що обумовлено в основному зменшенням грошових коштів та їх еквівалентів на 1 220 417 тис. грн. (на 82,05%), при зростанні кредитів на 628 627 тис. грн. (на 35,26%) та інших фінансових активів на 203 786 тис. грн. (у 19,08 разів), розміщенні коштів у цінні папери в портфелі банку до погашення (деPOSITNІ сертификати НБУ) на суму 180 118 тис. грн. та коштів в інших банках на суму 81 575 тис. грн.

У балансі банку враховані 5550 акцій MASTERCARD INCORPORATED по номінальній вартості 0,0001 USD за 1 акцію на загальну суму в гривневому еквіваленті 15,23 грн, які оцінені по справедливій вартості на суму 15 541 тис. грн.

Сукупні зобов'язання в 2021 році зменшилися на 192 147 тис. грн. (на 6,28 %) у порівнянні з кінцем попереднього фінансового року і склали 2 868 500 тис. грн., що обумовлено в основному зменшенням інших фінансових зобов'язань на 252 361 тис. грн. (на 80,94%). Кошти клієнтів, відображені в балансі банку на їх рахунках, враховані правомірно, і зросли до 2 732 240 тис. грн. (на 70 053 тис. грн. (2,63%)), що є позитивним результатом діяльності банку, тому що це відображає довіру до банку як фінансового партнера з боку клієнтів.

За 2021 р. банк отримав доходи в сумі 1 358 204 тис. грн, які збільшилися в порівнянні з минулим роком на 538 982 тис. грн., або на 65,79% . Найбільшу питому вагу в доходах банку складають процентні та комісійні доходи, що відповідає суті послуг банку.

Витрати банку за 2021 рік склали 1 203 583 тис.грн. В цілому витрати банку за 2021 рік збільшилися в порівнянні з попереднім роком на 446 521 тис. грн. (на 58,98%).

Питому вагу у витратах банку займають витрати на оплату відсотків за залученими депозитами від клієнтів та на формування резервів.

Перевірка формування необхідних резервів відповідно до вимог МСФЗ та Національного Банку України за наданими кредитами клієнтам, здійснювалася аудиторською компанією в рамках річного аудиту фінансової звітності за 2021 рік.

Податок на прибуток в 2021 р. до сплати склав суму 38 520 тис. грн., є правомірним. Всі нараховані відсотки, комісії відображені в бухгалтерському обліку станом на кінець дня 31.12.2021 р.

Розглянемо систему управління показниками ефективності банку (Табл.1.1):

Таблиця 1.1

КРІ АТ «Акцент-банк» за 2021 р.

Показник	Факт на 01.01.2021	План на 31.12.2021	Приріст
Кількість Клієнтів з активними кредитними картками та активним А24 (тис.кл.)	350	520	+48%
Кількість Клієнтів з активним кредитом Швидка готівка (тис. кл.)	70	85	+15%
Клієнтів з активною угодою по Розстрочці (тис. кл.)	98 500	120 000	+12%
Портфель вкладів фізосіб у гривні, млн	4 800	5 800	+21%

грн			
Кількість завантажень А24 (млн шт.)	1,2	2	+66,67%
Погашуваність 1-90 (%)	91	91	0%
Погашення 90+ (млн грн)	223	221	0%
Кількість активних клієнтів МСБ (клієнтів)	4 550	7 500	+65%
Кількість клієнтів з лізингом (клієнтів)	1 340	4 700	+250%
Кількість зарплатних карток (шт.)	7 000	50 000	+614%
Прибуток (млн грн)	300	402	+33%

Виконання запланованих показників ефективності діяльності банку наведені у Таблиці 1.2:

Таблиця 1.2

Виконання КРІ АТ «Акцент-банк» за 2021 р.

Показник	Факт на 01.01.2021	Прогноз на 31.12.2020	Відхилення	Коментарі
Сальдо кредитного портфеля корпоративних клієнтів (млн грн)	365	640	+75%	Виконано
Депозити фіз. осіб (млн грн) - депозити в нац валюті	4 500	4800	+6,67%	
Погашуваність 1-90 (%)	91	91	0%	
Підключених клієнтів до А24 (тис. кл.)	1 000	1 000	0%	
Клієнти з активними кредитними картками в А24 (тис. кл.)	500	445	-11%	пізній старт рекламної кампанії з Fedoriv недостатня активність по проекту "Утримання клієнтів" і відновленню зв'язку слабке просування

				реферальної програми
Погашення 90+ (млн грн)	254	223	-12%	вплив пандемії
Сальдо кредитного портфеля МСБ (млн грн)	236	185	-21,7%	пізній старт програми продажів вплив пандемії
Сальдо кредитного портфеля Розстрочка (млн грн)	980	761,3	-22%	неправильне планування затримки в реалізації програми "Плати частинами"
Прибуток (млн грн)	300	453	-33,5%	прискорене зростання формування провізій (операційний прибуток виконано)
Приріст клієнтів, які оформили кеш-кредити (тис. кл)	107	62	-42%	обмеження кредитування на 2,5 місяці неправильне планування

Одже, якість управління активами банку, яка визначена за результатами дослідження, знаходиться на прийнятному рівні.

1.3 Сутність та класифікація кредитних операцій банку

У структурі активних операцій традиційно найбільшу питому вагу мають кредитні операції. Це пов'язано з об'єктивною властивістю капіталу спрямовуватися у сфери, де найвища норма прибутку. У більшості банків позичкові рахунки складають не менше половини їх сукупних активів і забезпечують близько 70% від отриманих ними доходів. Проте, кредитні операції є також найбільш ризикованим видом активної діяльності банку. Про це яскраво свідчить, зокрема, питома вага проблемних кредитів у їхніх кредитних портфелях. Для правильного розуміння банками вимог нормативно-правових актів України, у тому числі Національним банком України, необхідно розуміти сутність поняття «кредитні операції». Так, в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [6] окремого визначення поняття «кредитна операція» немає, хоча зазначено що до кредитних

операцій відносяться: залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах; розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені; надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог і прийом платежів (факторинг); лізинг.

Господарський кодекс України [7] дає таке визначення поняття «кредитна операція» – це операції, що полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах і на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян і визнаються кредитними операціями Законом України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до пункту 2 даної статті кредитні відносини здійснюються на підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі [6].

Дослідження сутності кредитних операцій дозволило констатувати, що на законодавчому рівні, згідно Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [8], визначено, що кредитна операція – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, поручительств, акредитивів, Акцентів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій репо, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо

повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу).

Як бачимо, чинне законодавство неоднозначно тлумачить поняття «кредитна операція» і до їх переліку відносить різні за своєю юридичною природою та змістом правочини.

Отже, проаналізувавши думки різних вчених в економічній літературі, щодо сутності поняття «кредитної операції» та тлумачення цього поняття в чинному нормативно-правому банківському законодавстві, вважаємо що кредитні операції – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування, прийняттям зобов'язання придбати право вимоги боргу або прийняттям зобов'язань про надання коштів (гарантії, поручительства, авалю) за настання умов, передбачених кредитною угодою. Важливе практичне та теоретичне значення має класифікація банківських кредитних операцій, яка сприяє розумінню діяльності банківських установ. Класифікація кредитних операцій – це оцінка рівня ризику за кожною кредитною операцією з урахуванням фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та рівня забезпечення кредитної операції. На сьогодні не можна назвати єдиної загальноприйнятої системи класифікації банківських кредитних операцій. Різноманітні пропозиції класифікацій банківських операцій обумовлені різницею в критеріях, за якими відбувається та чи інша класифікація.

Існує декілька класифікацій банківських операцій, проте більш змістовною можна вважати класифікацію наведену на Рис.1.3, яка об'єднує у собі концептуальніші для потреб управління кредитними операціями їх види, а тому дозволяє вчасно прийняти ефективне управлінське рішення. Кредитні операції банків також можна поділити на дві групи: – активні, коли банк виступає в особі кредитора, розміщуючи залучені кошти на власних умовах та на власний ризик (операції банків із вкладення коштів у фондові активи шляхом купівлі цінних паперів від свого імені, факторингові, лізингові

операції); – пасивні, коли банк виступає в особі боржника (видача банківських гарантій та поручительств за третіх осіб, операції банків з емісії цінних паперів).

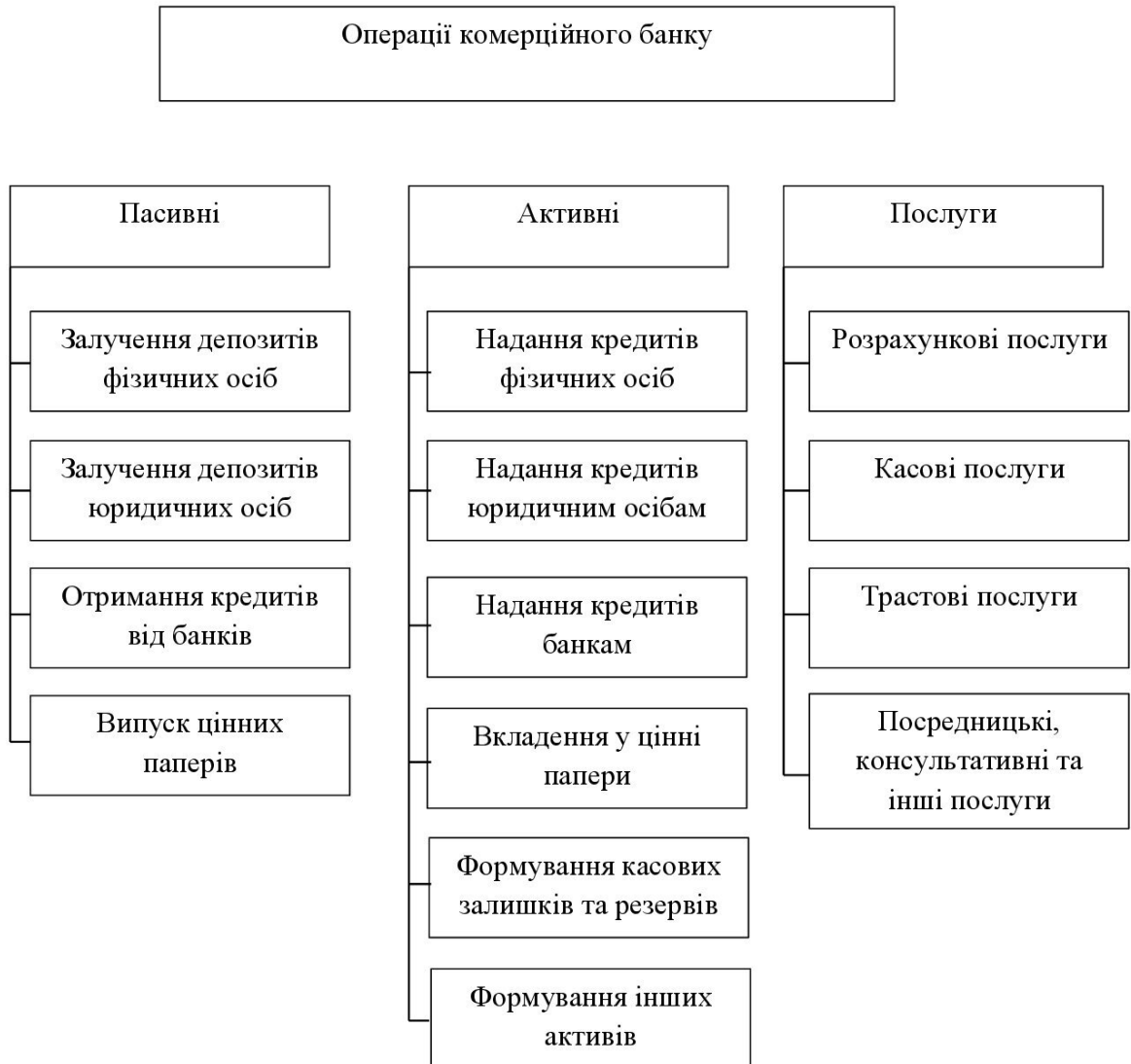

Рис. 1.3. Класифікацій банківських операцій

Для раціонального процесу кредитування необхідні чітка державна економічна політика, перелік пріоритетних напрямів інвестування, посилення захисту прав кредиторів та підвищення довіри до банків з боку суспільства. Якщо банки будуть більш ретельно контролювати кредитний процес, підвищать прозорість банківських процедур та технологій, то це забезпечить якість кредитного портфеля, а отже, ефективність діяльності банківської установи в цілому. Таким чином, кредитні операції займають важливе місце

у діяльності комерційного банку. Вони включають в себе операції по наданню коштів позичальнику на умовах строковості, повернення, платності у відповідності з умовами договору між кредитором і позичальником. Види позикових операцій надзвичайно різноманітні і їх можна класифікувати за різними ознаками та критеріями. Класифікація комісійних операцій комерційних банків представлена на Рис.1.4:

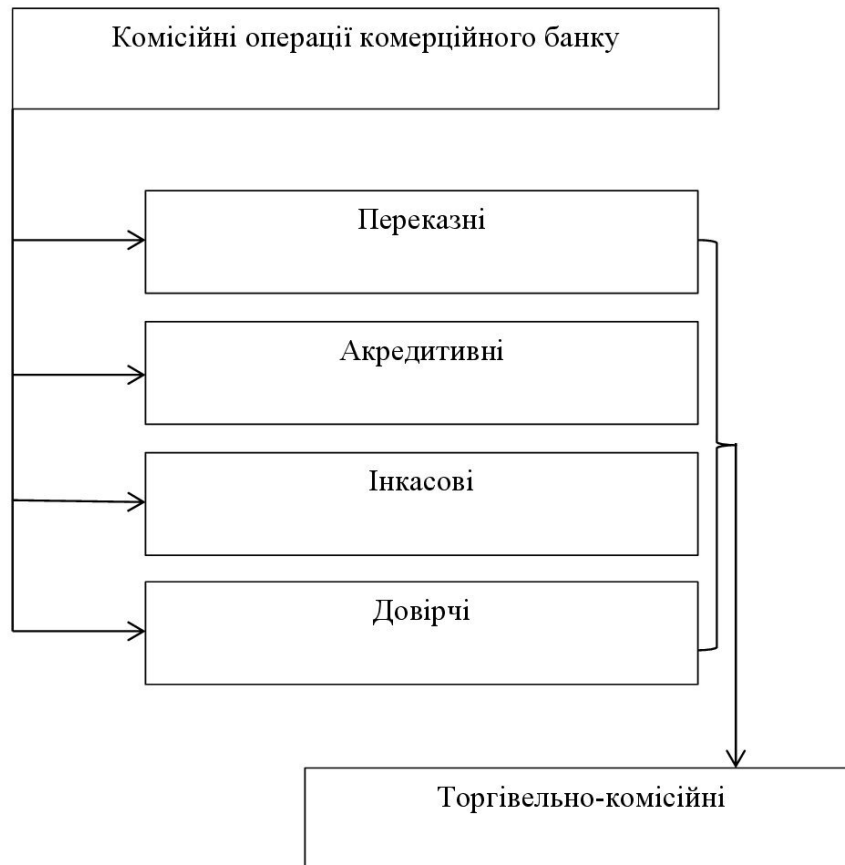

Рис. 1.4. Класифікація комісійних операцій комерційних банків

За кордоном класифікація кредитів здебільшого складається і дотримується самими банками.

Висновки до розділу 1

Дослідження особливості функціонування АТ «Акцент-банк» в сучасних умовах господарювання дозволило зробити наступні висновки:

1. Банк є складовою частиною банківської системи України. Банк є універсальним, здійснює свою діяльність на території всієї України та може здійснювати свою діяльність за її межами, з урахуванням вимог, встановлених законодавством України та нормативно-правовими актами Національного банку України. Діяльність банку регулюється Національним банком України. Банк має генеральну ліцензію № 16 на здійснення банківських операцій і входить до державної системи гарантування вкладів в Україні та має статус спеціалізованого банку – «ощадний» банк. У 2020 році Банк отримав статус принципіального члена міжнародних платіжних систем Mastercard та Visa та міжнародної системи термінових грошових переказів Western Union, підключився до BankID, впровадив процедуру віддаленої ідентифікації та верифікації банківських клієнтів з цифровим паспортом у мобільному за стосунку «Дія».

2. Сукупні активи банку за 2021 рік зменшилися в порівнянні з попереднім роком на 76 046 тис.грн. (на 2,28%) і на звітну дату склали 3 256 767 тис. грн., що обумовлено в основному зменшенням грошових коштів та їх еквівалентів на 1 220 417 тис. грн. (на 82,05%), при зростанні кредитів на 628 627 тис. грн. (на 35,26%) та інших фінансових активів на 203 786 тис. грн. (у 19,08 разів), розміщенні коштів у цінні папери в портфелі банку до погашення (депозитні сертифікати НБУ) на суму 180 118 тис. грн. та коштів в інших банках на суму 81 575 тис. грн.

3. Господарський кодекс України [7] дає таке визначення поняття «кредитна операція» – це операції, що полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах і на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян і визнаються кредитними операціями Законом України «Про банки і банківську діяльність». Відповідно до пункту 2 даної статті кредитні відносини здійснюються на

підставі кредитного договору, що укладається між кредитором і позичальником у письмовій формі [6].

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

2.1 Теоретичні аспекти обліку кредитних операцій

Кредит - це кошти, що надаються банком у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [9].

Кредитні операції посідають ключове місце з-поміж активних операцій банків. Кредити, що застосовуються у банківській практиці, відрізняються залежно від категорії позичальника, цільових потреб позичальника, строків та інших характеристик (Табл.2.1):

Таблиця 2.1

Види банківських кредитів

Кредити					
Надані та отримані кредити міжбанківському ринку	Кредити суб'єктам господарювання	Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	Кредити фізичним особам	Кредити небанківським фінансовим установам	Кредити
<ul style="list-style-type: none"> - Овердрафт; - Овернайт; - За операціями репо; - Короткострокові; - Довгострокові; - Фінансовий лізінг. 	<ul style="list-style-type: none"> - Овердрафт; - За операціями репо; - За втраченими векселями; - За операціями факторингу; - У поточну діяльність (короткострокові, довгострокові); 	<ul style="list-style-type: none"> - Короткострокові; - Довгострокові; - Іпотечні (короткострокові, довгострокові). 	<ul style="list-style-type: none"> - Овердрафт; - За втраченими векселями; - На поточні потреби (короткострокові, довгострокові); - В інвестиційну діяльність (фінансовий лізінг, короткострокові, довгострокові) - Іпотечні 	<ul style="list-style-type: none"> - Овердрафт. 	

	- В інвестиційну діяльність.(фінансовий лізінг, короткострокові, довгострокові) - Іпотечні (фінансовий лізінг, короткострокові, довгострокові)		(короткострокові, довгострокові)	
--	---	--	----------------------------------	--

Групування кредитів за термінами погашення може бути різним: до 1 міс.; від 1 до 3 міс.; від 3 міс. до 1 року; від 1 до 5 років; від 5 років і більше. Часто звітні періоди об'єднуються шляхом їх групування за термінами до 1 року і більше 1 року.

Порядок обліку установами банків операцій за кредитами регламентується Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 21.02.2018 р. № 14 [10].

Облік наданих та отриманих кредитів ведеться за рахунками 1-го та 2-го класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11.09.2017 № 89 (Табл.2.2):

Таблиця 2.2

Рахунки обліку наданих та отриманих кредитів банку

№ з/п	Назва
1	2
1	Клас 1 Казначейські та міжбанківські операції
1.1	Розділ 12 Кошти в Національному банку України
1.2	Розділ 13 Кошти Національного банку України
1.3	Розділ 15 Кошти в інших банках

1.4	Розділ 16 Кошти інших банків
2	Клас 2 Операції з клієнтами
2.1	Розділ 20 Кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю
2.2	Розділ 21 Кредити, що надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю
2.3	Розділ 22 Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю
2.4	Розділ 26 Кошти клієнтів банку

В аналітичному обліку ведуться особові рахунки за кожним кредитом (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування).

Бухгалтерські проведення:

- 1. На дату укладення кредитного договору (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування).

- • надані зобов'язання з кредитування:

Д-т 9100,9129

К-т 9900

- отримані зобов'язання з кредитування:

Д-т 9900

К-т 9110

- 2. Припинення дії кредитного договору або його виконання:

- за наданими зобов'язаннями з кредитування:

Д-т 9900

К-т 9100,9129

- за отриманими зобов'язаннями з кредитування:

Д-т 9110

К-т 9900

- 3. Надання кредиту:

Д-т Позичковий рахунок

К-т Рахунок для обліку готівкових коштів, кореспондентський рахунок, поточний рахунок

4. Повернення кредиту:

Д-т Рахунок для обліку готівкових коштів, кореспондентський рахунок, поточний рахунок

К-т Позичковий рахунок

Система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю має автоматично або напівавтоматично відстежувати стан кредитної заборгованості й надавати дані для складання фінансової звітності. При відкритті кредитних рахунків в облікову систему вводяться спеціальні обов'язкові параметри, зокрема такі: вид кредиту, цільове спрямування кредиту, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення. Пізніше ці параметри можуть бути доповнені кількістю пролонгацій, категорією ризику, шифром неплатежів. Додатково банки можуть вміщувати у файл кредиту параметри на власний розсуд: опис кредиту (умови надання, умови виплати процентів, виплата премії або дисконту); інформація про суми нарахованих і сплачених процентів; дати чергової сплати або погашення тощо.

Інформація в параметрах може бути постійною або змінюватися наприкінці кожного звітного періоду чи в обумовлені строки.

Система внутрішнього контролю має охоплювати як балансові, так і позабалансові рахунки.

2.2 Бухгалтерський облік кредитів, наданих клієнтам банку

Банки надають кредити суб'єктам господарювання незалежно від їх галузевої належності, статусу, форм власності у разі наявності у них реальних можливостей та правових форм забезпечення своєчасного повернення кредиту та сплати процентів за користування кредитом. Для отримання кредиту позичальник звертається в банк. Форма звернення може бути у вигляді листа, клопотання, заяви. В документах зазначаються

необхідна сума кредиту, його мета, строки погашення та форми забезпечення.

Кредитні взаємовідносини регламентуються на підставі кредитних договорів, що укладаються між кредитором і позичальником та визначають взаємні зобов'язання, відповідальність сторін, розмір процентних ставок та порядок їх сплати. Видами забезпечення можуть бути порука, застава, гарантія.

Кредити надаються суб'єктам господарювання у безготівковій формі, шляхом сплати платіжних документів з позичкового рахунку або шляхом перерахування на поточний рахунок позичальника, а також у готівковій формі для розрахунків зі здавачами сільськогосподарської продукції.

Погашення кредиту і нарахованих за ним процентів здійснюється позичальником з поточного рахунку. У разі неможливості позичальника сплатити борг він стягується з гарантів у встановленому чинним законодавством порядку.

Кошти для погашення заборгованості в першу чергу спрямовуються на сплату процентів за користування кредитом, потім на погашення простроченої заборгованості, сума, що залишається, спрямовується на погашення основної суми кредиту.

Облік кредитів, наданих суб'єктам господарювання, здійснюється за рахунками:

- 201 Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання 2010 А Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
- 202 Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання 2020 А Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
- 203 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

- 2030 А Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання
 - 206 Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 2062 А Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 2063 А Довгострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 207 Кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 2071 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання
 - 2072 А Короткострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 2073 А Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
 - 208 Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
 - 2082 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
 - 2083 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
 - 260 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
 - 2600 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- Отримана застава обліковується за рахунками:
- 950 Отримана застава
 - 9500 А Отримана застава
 - 9503 А Застава, за складськими свідоцтвами
- Бухгалтерські проведення:
1. На дату укладення кредитного договору (у день виникнення в банку зобов'язання із кредитування):

Д-Т9129

К-т 9900

2. Припинення дії кредитного договору або його виконання:

Д-т 9900

К-т 9129

3. Надання кредиту:

Д-т 2010, 2020, 2030, 2062, 2063, 2071, 2072, 2073, 2082, 2083

К-т 1001, 1200, 2600

4. Повернення кредиту:

Д-т 1200, 2600

К-т 2010, 2020, 2030, 2062, 2063, 2071, 2072, 2073, 2082, 2083

5. Отримання застави:

Д-т 9500, 9503 - сума застави

К-т 9900

6. Повернення застави:

Д-т 9900

К-т 9500, 9503

Банки надають кредити повнолітнім дієздатним громадянам України, які мають постійне джерело доходу. Обов'язковою умовою надання кредитів фізичним особам є забезпечення. Видами забезпечення можуть бути порука, застава.

Для отримання кредиту позичальник укладає з банком кредитний договір, в якому визначаються умови видачі та порядок погашення кредиту, права, обов'язки і відповідальність сторін.

Кредити фізичним особам надаються в готівковій або безготівковій формі.

Погашення кредиту і нарахованих за ним відсотків здійснюється позичальником готівковими грошима або з поточного рахунку.

Кошти для погашення заборгованості в першу чергу спрямовуються на сплату відсотків за користування кредитом, потім на погашення

простроченої заборгованості, сума, що залишається, спрямовується на погашення основної суми кредиту.

Облік кредитів, наданих фізичним особам, здійснюється за рахунками:

- 220 Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2202 А Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2203 А Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 221 Кредити в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам
- 2211А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам
- 2212 А Короткострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам
- 2213 А Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані фізичним особам
- 222 Кредити, що надані за врахованими вексями фізичним особам
- 223 2220 А Кредити, що надані за врахованими вексями фізичним особам
- 224 Іпотечні кредити, що надані фізичним особам
- 2232 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
- 2233 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
- 2234 262 Кошти на вимогу фізичних осіб
- 2620 АП Кошти на вимогу фізичних осіб

Отримана застава обліковується за рахунками:

- 950 Отримана застава
- 9500 А Отримана застава
- 9503 А Застава, за складськими свідоцтвами

Бухгалтерські проведення:

1. На дату укладення кредитного договору (у день виконання в банку зобов'язання із кредитування):

Д-т 9129

К-т 9900

2. Припинення дії кредитного договору або його виконання:

Д-т 9900

К-т 9129

3. Надання кредиту:

Д-т 2202,2203,2211,2212,2213,2220,2232,2233

К-т 1001,2620

4. Повернення кредиту:

Д-т 1001,2620

К-т 2202,2203,2211,2212,2213,2220,2232,2233

5. Отримання застави:

Д-т 9500,9503

К-т 9900

Д-т 9900

К-т 9500, 9503

2.3 Відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій у міжбанківській сфері

Міжбанківські кредити використовуються банками як засіб взаємокредитування для підтримання ліквідності й платоспроможності банку, виконання вимог Національного банку щодо економічних нормативів регулювання банківської діяльності, а також здійснення своїх кредитних та інвестиційних операцій.

На міжбанківському ринку банки можуть надавати кредити іншим банкам та отримувати кредити від Національного банку України та інших банків.

Облік кредитів, наданих іншим банкам, здійснюється за рахунками:

- 152 Кредити, що надані іншим банкам
- 1521 А Кредити овернайт, що надані іншим банкам
- 1522 А Кошти, що надані іншим банкам за операціями репо
- 1523 А Короткострокові кредити, що надані іншим банкам
- 1524 А Довгострокові кредити, що надані іншим банкам
- 1525 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам

Облік кредитів, що отримані від Національного банку України, здійснюється за рахунками:

- 131 Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України
 - 1310 П Кредити овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
 - 1311 П Кошти, що отримані від Національного банку України за операціями репо
 - 1312 П Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування
 - 1313 П Короткострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України
- 132 Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України
 - 1322 П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України
 - 1323 П Довгострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України

Облік кредитів, що отримані від інших банків, здійснюється за рахунками:

- 162 Кредити, що отримані від інших банків
- 1621 П Кредити овернайт, що отримані від інших банків
- 1622 П Кошти, що отримані від інших банків за операціями репо
- 1623 П Короткострокові кредити, що отримані від інших банків

- 1624 П Довгострокові кредити, що отримані від інших банків
Бухгалтерські проводки

1. На дату укладення договору про надання кредиту на міжбанківському ринку:

Д-т 9100

К-т 9900

2. Припинення дії договору про надання кредиту на міжбанківському ринку або його виконання:

Д-т 9900

К-т 9100

3. На дату укладення договору про отримання кредиту на міжбанківському ринку:

Д-т 9900

К-т 9110

4. Припинення дії договору про отримання кредиту на міжбанківському ринку або його виконання:

Д-т 9110

К-т 9900

5. Надання кредиту:

Д-т 1521, 1522,1523,1524,1525

К-т 1200

6. Повернення наданого кредиту:

Д-т 1200

К-т 1521, 1522,1523,1524,1525

7. Отримання кредиту:

Д-т 1200

К-т 1310,1311, 1312, 1313, 1322, 1323, 1621,1622,1623,1624

8. Повернення отриманого кредиту:

Д-т 1310, 1311, 1312, 1313,1322, 1323,1621, 1622,1623,1624

К-т 1200

2.4 Особливості обліку окремих кредитних операцій

2.4 Бухгалтерський облік кредитних ліній

На дату укладення договору про кредитну лінію банк обліковує зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками.

У разі надання кредиту сума зобов'язання з кредитування зменшується на суму наданих коштів і відображається в бухгалтерському обліку на балансових рахунках. Використання кредитної лінії (надання кредитів) відображається за відповідними балансовими рахунками з обліку кредитів згідно з обліковою політикою банку.

Бухгалтерський облік простроченої, сумнівної та безнадійної заборгованості за кредитними лініями здійснюється аналогічно обліку простроченої, сумнівної та безнадійної заборгованості за кредитами, наданими клієнтам банку.

Щодо бухгалтерського обліку кредитів овердрафт (кредитування рахунку). На дату укладення договору, відповідно до якого передбачається кредитування рахунку клієнта, банк відображає в обліку зобов'язання з кредитування [15]. Суми наданих кредитів овердрафт відображаються в бухгалтерському обліку за дебетом поточних рахунків клієнтів на вимогу (юридичних та фізичних осіб), у результаті чого виникає дебетовий залишок на цих рахунках.

Сума зобов'язань з кредитування, що обліковується за позабалансовим рахунком, зменшується на суму наданого кредиту овердрафт.

Відображення в бухгалтерському обліку кредитів овердрафт за кореспондентським рахунком банку здійснюється аналогічно до відображення кредитів овердрафт за поточним рахунком клієнта.

Кредити овердрафт за кореспондентськими рахунками, відкриті в інших банках, розглядаються як отримані кредити овердрафт; кредити овердрафт за кореспондентськими рахунками інших банків розглядаються як надані кредити овердрафт.

Бухгалтерський облік кредитів овернайт. Облік кредитів овернайт здійснюється аналогічно до обліку наданих та отриманих кредитів. Ураховуючи особливість кредитів овернайт, які надаються строком на один робочий день і обертаються на міжбанківському ринку, у разі зміни початкової дати їх погашення (продовження) заборгованість за такими кредитами відображається за відповідними рахунками з обліку коротко- або довгострокових кредитів залежно від строку, що визначається від дати продовження договору до дати їх погашення.

Бухгалтерський облік операцій репо. Операція репо відображається в бухгалтерському обліку як наданий (отриманий) кредит під заставу цінних паперів. Зобов'язання з надання (отримання) коштів за операцією репо відображається банком за позабалансовими рахунками. Після перерахування коштів за операціями репо (надання кредиту) сума зобов'язань списується з позабалансових рахунків.

Цінні папери, придбані за операцією репо, обліковуються покупцем (кредитором) як отримана застава за позабалансовими рахунками [16].

Кредитор у день зворотного викупу продавцем (позичальником) цінних паперів списує їх вартість з позабалансових рахунків. У разі неповернення позичальником коштів за операцією репо кредитор списує вартість цінних паперів, отриманих у заставу, з позабалансових рахунків і одночасно визнає їх за відповідними балансовими рахунками з обліку придбаних цінних паперів за справедливою вартістю.

Отримання коштів за операцією репо (отримання кредиту) відображається в балансі продавця (позичальника) на рахунках для обліку коштів, отриманих за операціями репо.

Одночасно списується з позабалансових рахунків сума отриманих зобов'язань з кредитування.

Цінні папери, продані за операцією репо із зобов'язанням зворотного викупу, продавець (позичальник) обліковує за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків з обліку цінних паперів. Одночасно

балансова вартість цінних паперів відображається за позабалансовими рахунками як надана застава.

У разі неповернення продавцем (позичальником) коштів за операцією репо вартість цінних паперів списується з його балансу. Одночасно вартість цінних паперів, наданих у заставу, списується з позабалансових рахунків.

Бухгалтерський облік факторингових операцій. На дату укладення договору факторингу сума, яку фактор (банк) зобов'язується сплатити клієнту, відображається за позабалансовими рахунками. Отримані відповідно до умов договору факторингу розрахункові документи клієнта обліковуються за номінальною вартістю за позабалансовими рахунками.

Сума коштів, сплачених клієнту, відображається фактором (банком) у бухгалтерському обліку на рахунках для обліку коштів, які надані за факторинговими операціями. За позабалансовими рахунками відображається зменшення зобов'язань банку на суму, сплачену клієнту.

Отримані від боржника кошти фактор (банк) спрямовує на погашення заборгованості за кредитом та процентами. У разі перевищення надходжень сум заборгованості за кредитом та процентами фактор (банк) повертає різницю клієнту, якщо інше не встановлено договором факторингу. Одночасно фактор (банк) списує з позабалансових рахунків оплачені боржником документи за факторинговими операціями.

У разі часткового погашення боржником заборгованості на відповідному платіжному документі робиться відмітка про дату та суму частково погашених зобов'язань.

Якщо за умовами договору кошти за боргом сплачуються безпосередньо боржником на рахунок клієнта, то після отримання платежу клієнт здійснює розрахунок з фактором (банком).

Якщо договором факторингу передбачено право регресу фактора (банку) до клієнта за непогашеною боржником заборгованістю, то фактор (банк) після пред'явлення регресу відображає заборгованість за рахунками з обліку кредитів або за рахунком 2093 А «Сумнівна заборгованість за

операціями факторингу суб'єктів господарювання» залежно від фінансового стану клієнта або боржника.

Бухгалтерський облік операцій з урахування векселів. Операція з урахування векселів передбачає їх утримання до строку погашення. У бухгалтерському обліку така операція відображається за рахунками з обліку кредитів. Якщо банк купує вексель з метою подальшого продажу або дострокового пред'явлення до погашення, то в бухгалтерському обліку така операція відображається за рахунками з обліку цінних паперів у портфелі банку на продаж.

На дату укладення договору про врахування векселя банк відображає в обліку суму зобов'язань з кредитування за позабалансовими рахунками.

Урахування векселів у бухгалтерському обліку відображається на рахунках для обліку кредитів, які надані за врахованими векселями. Одночасно зменшується зобов'язання з кредитування на суму балансової вартості врахованих векселів.

Враховані векселі обліковуються за позабалансовим рахунком 9819 А «Інші цінності і документи» за номінальною вартістю.

Амортизація суми дисконту за векселем за період від дати придбання до дати погашення векселя здійснюється не рідше одного разу на місяць.

Погашення врахованого векселя в установленій строк відображається в обліку як повернення кредитів, наданих за врахованими векселями (на номінальну суму векселя).

Бухгалтерський облік операцій з консорціумного кредитування. Зобов'язання з надання коштів за консорціумним кредитом відображається банками-учасниками за позабалансовими рахунками в сумі часток його участі. Кожний банк-учасник здійснює облік кредиту в розмірі частки їх участі за відповідними рахунками з обліку кредитів, відкритими на ім'я позичальника.

У разі перерахування коштів головному банку – координатору учасників консорціуму банки-учасники відображають в обліку суми часток їх

участі на рахунках для обліку дебіторської заборгованості за операціями з банками.

Після отримання повідомлення від головного банку про надання кредиту позичальнику банки-учасники відображають в обліку суми часток їх участі в консорціумному кредиті на рахунках для обліку наданих кредитів.

Головний банк консорціуму, через який здійснюються розрахунки, до перерахування коштів позичальнику акумулює отримані від інших банків-учасників кошти і відображає на рахунках для обліку кредиторської заборгованості за операціями з банками. Надання позичальнику кредиту головний банк відображає в обліку на рахунках для обліку наданих кредитів (на суму частки власної участі в консорціумному кредиті). Суму зобов'язань банки-учасники списують з позабалансових рахунків.

Банки-учасники здійснюють нарахування доходів на суму частки їх участі в консорціумному кредиті відповідно до нормативно-правових актів Національного банку.

Отримання доходів головним банком з метою подальшого розподілу серед банків-учасників відображається на рахунках для обліку кредиторської заборгованості за операціями з банками (на суму процентів за кредитом). Головний банк розподіляє отримані доходи за кредитом та перераховує відповідні частки доходів банкам-учасникам.

Якщо кредит надається банківським консорціумом шляхом гарантування загальної суми кредиту групою банків, а кредитування здійснюється в міру виникнення потреби в кредиті, то банки-учасники обліковують частку участі як надану гарантію за позабалансовими рахунками: 9000 А «Гарантії, що надані банкам», 9020 А «Гарантії, що надані клієнтам». У такому разі головний банк консорціуму обліковує суми кредиту, гарантовані іншими учасниками консорціуму, за рахунками: 9010 П «Прості гарантії, що отримані від банків», 9015 П «Контргарантії, що отримані від банків».

Якщо консорціумне кредитування здійснюється шляхом гарантування головним банком загальної суми кредиту, то головний банк обліковує надану гарантію за позабалансовими рахунками: 9000 А «Гарантії, що надані банкам», 9020 А «Гарантії, що надані клієнтам». Банки-учасники обліковують суми, гарантовані головним банком консорціуму, за рахунками: 9010 П «Прості гарантії, що отримані від банків», 9015 П «Контргарантії, що отримані від банків».

Якщо умовами консорціумного кредитування передбачаються зміни гарантованих банками-учасниками квот кредитних ресурсів за рахунок залучення інших банків до участі в консорціумному договорі, то банки - нові учасники консорціуму обліковують гарантовану ними частку участі за позабалансовими рахунками: 9000 А «Гарантії, що надані банкам», 9020 А «Гарантії, що надані клієнтам». У такому разі банки-учасники зменшують раніше визнану гарантовану частку участі та списують відповідну суму з позабалансових рахунків, на яких обліковуються надані гарантії.

Забезпечення за операцією з консорціумного кредитування обліковується кожним банком-учасником пропорційно до часток участі у наданому кредиті відповідно до укладеного договору про забезпечення.

Висновки до розділу 2

Дослідження обліку кредитних операцій банком дозволило зробити наступні висновки:

1. Кредит - це кошти, що надаються банком у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання. Кредитні операції посідають ключове місце з-поміж активних операцій банків. Кредити, що застосовуються у банківській практиці, відрізняються залежно від категорії позичальника, цільових потреб позичальника, строків та інших характеристик

2. Облік наданих та отриманих кредитів ведеться за рахунками 1-го та 2-го класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11.09.2017 № 89

3. Система бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю має автоматично або напівавтоматично відстежувати стан кредитної заборгованості й надавати дані для складання фінансової звітності. При відкритті кредитних рахунків в облікову систему вводяться спеціальні обов'язкові параметри, зокрема такі: вид кредиту, цільове спрямування кредиту, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення. Пізніше ці параметри можуть бути доповнені кількістю пролонгацій, категорією ризику, шифром несплатежів. Додатково банки можуть вміщувати у файл кредиту параметри на власний розсуд: опис кредиту (умови надання, умови виплати процентів, виплата премії або дисконту); інформація про суми нарахованих і сплачених процентів; дати чергової сплати або погашення тощо.

4. Погашення кредиту і нарахованих за ним процентів здійснюється позичальником з поточного рахунку. У разі неможливості позичальника сплатити борг він стягується з гарантів у встановленому чинним законодавством порядку. Кошти для погашення заборгованості в першу чергу спрямовуються на сплату процентів за користування кредитом, потім

на погашення простроченої заборгованості, сума, що залишається, спрямовується на погашення основної суми кредиту.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

2.1 Методика внутрішнього аудиту кредитних операцій

Служба внутрішнього аудиту АТ «Акцент-банк» у своїй роботі керується вимогами законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України, Статуту Банку, а також з урахуванням вимог Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України [12], Стандартів Інституту внутрішніх аудиторів щодо професійної практики внутрішнього аудиту [13], Кодексу етики внутрішніх аудиторів та вимог міжнародної організації Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission [14] та інших внутрішніх документів (стандарти, програми, методики за напрямками кредитування тощо) доведених Головним Банком.

Аудиторська служба АТ «Акцент-банк» представлена у вигляді (Рис.3.1):

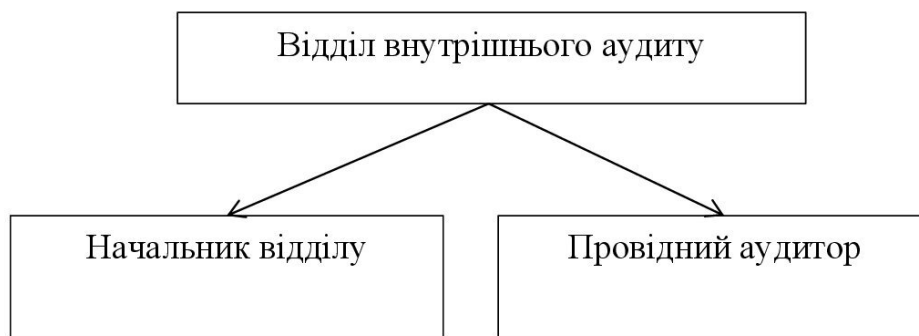

Рис.3.1. Аудиторська служба АТ «Акцент-банк»

Служба внутрішнього аудиту є незалежною в своїй діяльності та безпосередньо підпорядковується начальнику Управління координації аудиту мережі філій Головного банку. Підставою для проведення планових аудиторських перевірок є затверджений Правлінням та Спостережною Радою Банку Річний план. Також, додатковою підставою може бути наказ

Директора з посиланням на Річний план. При цьому в наказ включається перелік підрозділів, які підлягають аудиту, визначається перелік приміщень з обмеженим доступом, в які аудиторів у цілях перевірки мають доступи, необхідність забезпечення транспортом, приміщенням, іншими засобами та визначаються особи, відповідальні за забезпечення аудиторів вказаними засобами.

Позапланові/спеціальні перевірки можуть бути ініційовані як Службою внутрішнього аудиту Дирекції так і Головного банку; Директором обласної Дирекції. Необхідність проведення даних перевірок в обов'язковому порядку погоджується з Головним аудитором Банку із внесенням відповідних змін до Річного Плану перевірок. Затверджений план з розбивкою по місяцях доводиться Головним банком на початку кожного року до служби внутрішнього аудиту Дирекції в електронному вигляді у базі даних «Audit Handbook», який складається у розрізі полів аудиту на підставі оцінки ризиків:

I. Системні тематичні перевірки, до яких відносяться перевірки кредитних операцій;

II. Внутрішні перевірки.

Фрагмент даного Плану перевірок (на I квартал поточного року) наведено нижче у Таблиці 3.1:

Таблиця 3.1

План перевірок служби внутрішнього аудиту АТ «Акцент-банк» на 2022

рік

№з/п	Поле аудиту		Січень	Лютий	Березень	Квітень	
I. Системні тематичні перевірки							
1.	Кредитування ФО (іпотека, авто, споживчі карткові кредити)	plan		FU			

		fact								
2.	Кредитування ФО (реструктуризація заборгованості, реалізація майна)	plan					FU			
		fact								
3.	Кредитування МСБ	plan						FU		
		fact								
II. Внутрішні перевірки в ОД										
2.1. Внутрішні тематичні перевірки										
2.2. Комплексний аудит відділень (перелік відділень)										

Згідно вищенаведених даних у таблиці, ФО – фізичні особи; МСБ – малий та середній бізнес; FU (Follow Up) – моніторинг виконання заходів за результатами аудиту; plan – план; fact – факт.

Так, згідно вищезазначеного Плану, у I кварталі поточного року було заплановано та здійснено службою внутрішнього аудиту перевірки операцій з: кредитування фізичних осіб (іпотека, авто, споживчі, карткові кредити), у т.ч. з питань реструктуризації кредитної заборгованості, реалізації заставного майна; кредитування юридичних осіб малого та середнього бізнесу (МСБ).

Аудиторська перевірка кредитних операцій складається з наступних основних етапів (Рис.3.2).

Кожний етап аудиту документується за допомогою робочих документів: у автоматизованій базі даних «Audit Documentation DB» (далі – ADDB) для документів, що наявні в електронному вигляді, у паперовому вигляді (якщо електронні версії документів відсутні).

Серед переваг бази даних ADDB можна виділити ще: зручність документування роботи аудиторів; рекомендований порядок проведення

перевірки закладено у структуру бази у вигляді шаблонів документів; зручність доступу до збереженої інформації тощо.

Рис. 3.2. Етапи аудиторської перевірки кредитних операцій [17]

До початку аудиту кредитних операцій відділом внутрішнього аудиту готується План перевірки, який затверджується начальником даного відділу та включає в себе конкретний перелік питань, які будуть підлягати перевірці.

Детальніше розглянемо вищезазначені етапи аудиторської перевірки операцій з кредитування фізичних осіб (Табл.3.2) [18]:

Таблиця 3.2

Мета аудиторської перевірки кредитних операцій АТ «Акцент-банк»

Мета аудиторської перевірки кредитних операцій
встановити адекватність системи внутрішнього контролю (процедур контролю) за проведенням операцій кредитування фізичних осіб на рівні відповідних підрозділів, що задіяні у процесі кредитування на всіх етапах його проведення по забезпеченню мінімізації банківських ризиків та дотримання якісних показників кредитного портфелю фізичних осіб;
здатність своєчасно та в повному обсязі контролювати процеси на всіх етапах здійснення кредитних операцій; перевірити дотримання повноти та якості

процесу проведення операцій (на етапах розгляду та прийняття рішення, оформлення та видачі кредитних коштів, подальше супроводження кредитів до моменту остаточного їх погашення) згідно із вимогами внутрішніх нормативних документів;
оцінити якість, повноту та достовірність формування кредитної документації позичальника, відповідність внесення інформації до автоматизованих баз даних ІСАОД/Банкмастер;
відповідність встановленим вимогам ведення бухгалтерського обліку кредитних операцій (у т.ч. правильність нарахування та обліку доходів за кредитними операціями);
відповідність повноти нарахування, формування та використання резервів за кредитними операціями;
забезпечення розподілу функцій підрозділів фронт та бек-офісу;
адекватність та якість забезпечення кадрами на місцях, які задіяні в процесі кредитування фізичних осіб.

На підготовчому етапі начальник відділу внутрішнього аудиту не менше ніж за 10 днів до дати перевірки готує в електронному вигляді відповідний лист щодо оголошення початку аудиту та запит керівникам відділу підтримки продажів бізнесу приватних осіб та відділу адміністрування кредитів та супроводження карткових операцій.

Вказаний запит містить перелік інформації, необхідної для:

- формування вибірки кредитних справ:

1) кількість кредитних справ та сума кредитної заборгованості;

2) перелік кредитних історій із зазначенням: номеру кредитної історії; дати укладення кредитного договору; загальної суми кредитного договору та залишку кредитної заборгованості;

- проведення загального аналізу та оцінки ризикованості й ефективності портфеля кредитів фізичних осіб:

1) інформацію про структуру портфеля кредитів фізичних осіб: за строками; за видами валют; за фінансовим станом позичальника; обсяг кредитного портфеля; суму негативно класифікованих споживчих кредитів; суму прострочених кредитів; суму доходів від кредитування фізичних осіб; суму процентних витрат; розрахункову суму резервів за портфелем кредитів; суму фактично сформованих резервів за портфелем кредитів; суму резерву під нестандарту заборгованість за кредитуванням; середньозважену процентну ставку за кредитами.

На даному етапі перевірки начальник відділу внутрішнього аудиту попередньо зустрічається з керівниками вищезазначених відділів. При цьому слід зазначити, що усі важливі співбесіди/зустрічі проведені під час підготовки та проведення аудиторської перевірки оформлюються протоколами, в яких зазначається час зустрічі, присутні особи та висновки. Другий етап здійснення перевірки починається з огляду, вивчення аудиторами внутрішніх документів стосовно кредитування фізичних осіб, а саме: кредитної політики банку щодо кредитування фізичних осіб; інструкцій по програмах кредитування, процедур прийняття рішень та видачі кредитних коштів в програмному забезпеченні «Банкмастер» (для фронт та бек – офісу); стандартів продуктів по напрямках кредитування, положення про оцінку фінансового стану позичальників та інших внутрішніх нормативних документів стосовно їх достатності та відповідності вимогам законодавства та нормативно-правовим актам Національного банку України [19].

При розгляді протоколів засідань кредитного комітету внутрішніми аудиторами аналізується така інформація: які особи входять до складу кредитного комітету та чи регулярно вони відвідують його засідання; обсяг проведеної роботи, ліміти повноважень кредитного комітету тощо. Здійснюється загальний аналіз кредитного портфеля фізичних осіб (в тому числі його структура), для цього аудиторами досліджується динаміка зміни портфеля кредитів фізичних осіб (в розрізі складових) – горизонтальний аналіз, та структурні зміни у портфелі – вертикальний аналіз.

Перевіркою охоплюються всі значні кредити у т.ч. за програмами кредитування. Крім аналізу всіх кредитів, які перевищують певну суму, здійснюється вибіркова перевірка прострочених, пролонгованих кредитів; кредитів, за якими не нараховуються проценти; кредитів, віднесених до категорії «під контролем» тощо.

Під час розгляду кредитних справ аудиторами перевіряється, чи здійснюється контроль за якістю формування кредитних справ: на етапі видачі (Ісаод/ Банкмастер), чи дотримується принцип бек-офіс; послідуєчий контроль; які підрозділи беруть участь; чи перевірки підтвержені документально. Чи дотримуються процедури розгляду та аналізу пакету документів для прийняття рішення щодо можливості надання кредитних коштів (відповідність потенційного позичальника встановленим критеріям; належність оцінки фінансового стану та кредитоспроможності позичальника; формування скоринг-заявки). Перевіряється оформлення кредитних договорів, відкриття рахунків (оформлення, облік договорів; порядок роботи із заставним майном: оформлення договорів застави, поруки; надання майна в заставу; супроводження забезпечення страхування заставного майна (предмету іпотеки) та оформлення договорів страхування) [20].

При перегляді питання супроводження кредитів, наданих фізичним особам за програмами кредитування аудиторами перевіряється: контроль цільового використання коштів; робота із заставним майном (предметом іпотеки); здійснення щоквартальної перевірки фінансового стану позичальника; контроль за порядком нарахування відсотків та своєчасною їх сплатою позичальниками; забезпечення та контроль виконання позичальниками зобов'язань за частковим погашенням кредитів згідно встановлених графіків.

Також, на даному етапі аудиторами здійснюється перегляд формування резерву під кредитні ризики: дотримання періодичності та правильності проведення оцінки якості обслуговування боргу; правильність визначення класу позичальника; правильність класифікації кредитної

операції; правильність взяття сум забезпечення, що беруться до розрахунку резервів під кредитні ризики з урахуванням коефіцієнтів залежно від категорії кредитної операції, в т.ч. з врахуванням наявності документального підтвердження перевірки заставного майна; відповідність сформованого резерву під кредити та прострочені більше 30 днів та сумнівні до отримання відсотки; визнання заборгованості за кредитною операцією безнадійною та списання її за рахунок резерву. Відображення кредитних операцій/резерву у бухгалтерському обліку. Формування статистичної звітності за кредитними операціями.

Аудиторами ретельно вивчається робота з проблемною заборгованістю фізичних осіб за кредитними операціями, якість внутрішнього контролю. Після ознайомлення із внутрішніми документами та процедурами, аудитори узагальнюють отриману інформацію щодо кредитування у формі робочих документів, серед яких є табличний матеріал (кредитний портфель (в т.ч. позабалансові), нараховані доходи за кредитними операціями тощо).

Слід зазначити, що на даному етапі, у робочому порядку, аудитори проводять попереднє обговорення з керівниками та фахівцями відділів, які перевіряються, щодо порушень по кожному конкретному кредиту або здійснених операцій, на предмет уточнення та з'ясування фактів, які містяться в документах кредитування. При цьому, усі знайдені недоліки/порушення підкріплюються відповідною документацією: копії відповідних документів; роздруковані звіти інформаційних систем; посилання на іншу документацію та інше.

На завершальному етапі перевірки аудиторами дається оцінка стосовно:

- організації системи внутрішнього контролю в Дирекції на всіх етапах процесу кредитування; дотримання технологій проведення кредитних операцій згідно внутрішніх вимог, якості та повноти документального їх оформлення та обліку;

- достатності та відповідності: внутрішньої нормативної бази по перевірених напрямках вимогам законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України;

- інформаційних систем щодо повноти обліку операцій, рівня автоматизації проведення операцій, збереження облікової інформації;

- визначення банківських ризиків при здійсненні операцій кредитування фізичних осіб.

За результатами перевірки, аудиторами готується звіт. Аудиторський звіт формується у програмному забезпеченні «AUDIT REPORTING TOOL» та містить:

- Список адресатів (тобто кому направляється звіт).

- «Загальний огляд», з загальною оцінкою («дуже добре», «добре», «задовільно», «незадовільно»), що визначається на підставі Системи рейтингування результатів аудиту.

- Таблиця заходів, що містить тексти заходів, їх типи, посилання на основну частину звіту, що містить детальні роз'яснення щодо наведених заходів, строки виконання заходів, та коментарі щодо статусу виконання заходів.

- Основна частина звіту.

- Загальна інформація по звіту (строки проведення аудиту, прізвища аудиторів і т.д.).

У звіті застосовуються наступні типи заходів:

- Спеціальні заходи;

- Заходи;

- Рекомендації;

- Коментарі.

У основній частині аудиторського звіту по кожному зауваженню/недоліку формується окремий пункт, що складається з наступних розділів:

- розділ «Факти» містить стислий опис отриманої інформації та зауваження/недоліки («що було знайдено»);

- розділ «Ризик» – опис існуючої або прогнозованої аудиторами негативної події, що є наслідком наведених раніше зауважень/недоліків;

- розділ «Рекомендації» – у спеціальній таблиці «Захід/Спеціальний захід/Рекомендація» містяться детальні рекомендації для суб'єктів перевірки, що, з точки зору аудиторів, є необхідними для уникнення негативних подій. Також у цьому розділі наводяться особи/підрозділи, що, з точки зору аудиторів, повинні бути відповідальними за впровадження наведених рекомендацій, та строки виконання таких рекомендацій.

Аудиторський звіт надається для узгодження керівникам структурних підрозділів, які перевірялися. Керівники відділів надають свої коментарі щодо звіту у письмовій формі, після чого аудиторами готується остаточна версія звіту та разом з коментарями, які йдуть всупереч позиції аудиту, передається на розгляд Правління, яке затверджує даний звіт.

За результатами перевірки, аудитори контролюють виконання рекомендацій та заходів щодо усунення недоліків і недопущення їх в подальшій діяльності, які здійснюються керівниками структурних підрозділів. Щоквартально служба внутрішнього аудиту звітує перед Головним банком стосовно кількості проведених перевірок (з обов'язковим доведенням звіту по кожній перевірці, в електронному вигляді); їх розгляду Правлінням.

Таким чином, для забезпечення ефективності здійснення перевірки кредитних операцій службою внутрішнього аудиту охоплюються всі процеси кредитування, при цьому результати аудиту сприяють оптимізації здійснення даного виду активних операцій.

3.2 Удосконалення обліку і аудиту кредитних операцій банку АТ «Акцент-банк»

Розглянувши особливості обліку кредитних операцій в АТ «Акцент-банк», на наш погляд, актуальним залишаються питання стосовно обліку пролонгованих кредитів на відповідних рахунках короткострокових або довгострокових кредитів в розрізі напрямів і видів кредитування та відображення в обліку кредитів за термінами надання, які на теперішній час, потребують удосконалення. Так як сьогодні в Україні існує єдина методика обліку кредитних операцій для комерційних банків, то дані аспекти обліку слід розглядати не тільки на рівні дирекції, а і в цілому на рівні всіх банківських установ.

Зазначимо, що відстрочений (пролонгований) кредит – це кредит чи його частина, строк повернення за яким перенесено на прохання позичальника на пізнішу дату. Відстрочка погашення кредиту оформлюється додатковою угодою до основного кредитного договору та супроводжується, як правило, встановленням більш високої процентної ставки. До відстрочених кредитів відносяться пролонговані кредити. На сьогодні пролонговані кредити дирекція враховує при класифікації кредитів у групи ризику з метою розрахунку резерву під кредитні ризики у якості обслуговування боргу. За результатами класифікації кредитного портфеля визначається категорія кожної кредитної операції: «стандартна», «під контролем», «субстандартна», «сумнівна» чи «безнадійна». Проте, зазначена класифікація кредитів знаходить відображення не у фінансовій, а статистичній формі звітності № 604 «Звіт про формування резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями», яка доступна лише Національному банку України.

Всі ж клієнти, потенційні контрагенти банківської установи не мають доступу до цієї інформації і, відповідно, не володіють інформацією про наявні його ризики. Основною особливістю сьогоднішньої кризи у банківській системі є суттєвий вплив недостатньої ліквідності, яка є в свою чергу наслідком розривів між термінами повернення пасивів (депозити фізичних та юридичних осіб) та термінами отримання платежів, навіть за

строковими кредитами (прострочені і сумнівні до повернення недоцільно враховувати, оскільки вони на момент виникнення вже впливають на стан ліквідності). Тому на порядок денний різко постає актуальне питання – правильність, об’єктивність та повнота обліку строкових кредитів, які скрито впливали і впливають на ліквідність банку та можливість її оцінки різними юридичними і фізичними особами.

Найсуттєвішою проблемою на наш погляд є те, що питома вага пролонгованих кредитів (за економічним змістом операцій) суттєво зростає, а в бухгалтерському обліку такий стан активів не знаходить відображення. Операції з продовження строку дії (пролонгації) кредитних договорів відображаються в обліку за такими ж відповідними рахунками як і короткострокової або довгострокової заборгованості Плану рахунків банків України залежно від строку, що визначається від дати пролонгації договору до дати їх погашення. Тобто у обліку пролонговані кредити відображаються як строкові, тим самим збільшуючи потенційний ризик неповернення кредитів і приховані від користувачів, які бажають проаналізувати звітність банківської установи і отримати інформацію про його кредитний ризик. У період економічної кризи в Україні питома вага пролонгованих кредитів суттєво зростає, оскільки банки відстрочують платежі все новим і новим позичальникам, які зазнали фінансові труднощі щодо погашення заборгованості, проте гарантії їх погашення в майбутньому банки не отримали. Відображення рахунків пролонгованих кредитів у балансі надасть змогу достовірно показати ризики банку, стан наявної та майбутньої ліквідності. План рахунків банків України, складений за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку впродовж декількох років забезпечував використання в обліку рахунків пролонгованої заборгованості. Враховуючи наведені вище обґрунтування, можна зробити висновок, що доцільно повернутися до такої практики, проте необхідно удосконалити її відповідно до сучасного стану пропонованих банками кредитних послуг клієнтам.

Наступною проблемою є відображення у бухгалтерському обліку кредитів за термінами надання, які в обліку та, відповідно, у фінансовій звітності дирекції відображаються на рахунках короткотермінових (до одного року) і довготермінових (більше одного року) кредитів. Такий підхід, на нашу думку, свідчить про недосконалість механізмів обліку кредитних операцій, оскільки будь-яка фізична особа не може на основі фінансової звітності банку правильно проаналізувати його ліквідність. Так, наприклад, у банківській установі значний обсяг кредитів може бути на термін трохи більший за рік, а фізична особа буде собі уявляти, що це кредити на п'ять, десять чи двадцять років. Таким чином без наявності економічних підстав може відмовитись від співпраці з цим банком. Може бути і зворотна ситуація, коли кредити фактично видані на дуже тривалі терміни (10–25 років), а працівники банку чи інші зацікавлені особи будуть переконувати фізичну особу, що терміни їх кредитів є до двох років і імовірності втрати ліквідності, платоспроможності немає.

Враховуючи сьогоденню ситуацію щодо стану ліквідності значної кількості банків в Україні, суспільство для відновлення довіри до банківських установ буде вимагати набагато більшого обсягу інформації про їх діяльність. Цього можна досягти завдяки розробленим рекомендаціям по удосконаленню методики обліку кредитних операцій банків, а саме:

- необхідно запровадити методику обліку відстроченої (пролонгованої) заборгованості за кредитними операціями, передбачивши в Плані рахунків банків України рахунки для обліку пролонгованої заборгованості в залежності від терміну її виникнення. Наприклад, від одного до трьох місяців та від трьох місяців до одного року. Привілею банків може бути ж можливість відображення відстроченої заборгованості впродовж місяця на рахунках строкової. За цей час банк має врегулювати з позичальником всі моменти щодо наявних проблем та перспектив із погашення кредиту;

- розширити облік кредитних операцій за термінами надання, отримання шляхом передбачення в Плані рахунків банків України рахунків для обліку короткотермінової (до 1 року), середньотермінової (від 1 до 3 років) та довготермінової заборгованості (більше 3 років). Не зайвим буде і більш розширений облік кредитної заборгованості за термінами надання.

Для удосконалення внутрішнього аудиту кредитних операцій банку, службі внутрішнього аудиту рекомендовано заповнювати по кожному позичальнику робочий документ кредитування юридичних осіб та робочий документ кредитування фізичних осіб.

Висновки до розділу 3

Дослідження аудиту кредитних операцій банку дозволило зробити наступні висновки:

1. Служба внутрішнього аудиту АТ «Акцент-банк» у своїй роботі керується вимогами законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України, Статуту Банку, а також з урахуванням вимог Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України [12], Стандартів Інституту внутрішніх аудиторів щодо професійної практики внутрішнього аудиту [13], Кодексу етики внутрішніх аудиторів та вимог міжнародної організації Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission [14] та інших внутрішніх документів (стандарти, програми, методики за напрямками кредитування тощо) доведених Головним Банком.

2. Позапланові/спеціальні перевірки можуть бути ініційовані як Службою внутрішнього аудиту Дирекції так і Головного банку; Директором обласної Дирекції. Необхідність проведення даних перевірок в обов'язковому порядку погоджується з Головним аудитором Банку із внесенням відповідних змін до Річного Плану перевірок. Затверджений план з розбивкою по місяцях доводиться Головним банком на початку кожного року до служби внутрішнього аудиту Дирекції в електронному вигляді у базі даних «Audit HandBook

3. Удосконалення обліку і аудиту кредитних операцій банків передбачає:

- необхідно запровадити методику обліку відстроченої (пролонгованої) заборгованості за кредитними операціями, передбачивши в Плані рахунків банків України рахунки для обліку пролонгованої заборгованості в залежності від терміну її виникнення;

- розширити облік кредитних операцій за термінами надання, отримання шляхом передбачення в Плані рахунків банків України рахунків

для обліку короткотермінової (до 1 року), середньотермінової (від 1 до 3 років) та довготермінової заборгованості (більше 3 років);

- службі внутрішнього аудиту рекомендовано заповнювати по кожному позичальнику робочий документ кредитування юридичних осіб та робочий документ кредитування фізичних осіб.

ВИСНОВКИ

В результаті виконаної кваліфікаційної роботи можна зробити теоретичні та практичні висновки та пропозиції:

Банківський кредит - будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми.

Функціонування будь-якого господарюючого суб'єкту значно залежить від нормативної бази, що регулює правові та економічні відносини підприємства з державою, з іншими підприємствами та організаціями, з трудовим колективом тощо. Тому одним із важливих питань є огляд нормативно-правової бази з обліку, аналізу і аудиту кредитів банку.

Банківський кредит - форма кредитних відносин, за якої одним з суб'єктів кредитних відносин виступає спеціалізована фінансово-кредитна установа – банк; кредит надається у грошовій формі на певний строк, з умовою сплати визначеного відсотку, забезпеченості та цільового використання.

Банківський кредит виступає однією з провідних форм кредитування як суб'єктів господарювання, так і населення.

Під формою кредитування також розуміють вид банківського рахунка, який відкривається клієнтові при кредитуванні, де відображається рух кредитної заборгованості, що здійснюється за певними правилами, відповідно до нормативно-правової бази банку.

Кредитна система це комплекс валютно-фінансових установ, активно використовуваних державою з метою регулювання економіки. Основу кредитної системи України складає банківська система. У ринковій економіці України банківська система дворівнева. Верхній рівень займає Національний банк України.

АТ «Акцент-банк» надійний універсальний банк, орієнтований на інтереси клієнтів усіх форм власності і повний спектр якісних інноваційних, що надає, банківських послуг по всіх сегментах фінансового ринку. Обсяг послуг, пропонований АТ «Акцент-банк» своїм клієнтам, співрозмірний з показниками найбільших європейських банків.

Підставою для бухгалтерського обліку операцій Ощадного банку є первинні документи, які фіксують факти здійснення цих операцій.

Для оформлення кредиту позичальник – юридична особа повинен подати банку перелік первинних документів:

- клопотання на одержання кредиту та картку позичальника;
- повний пакет документів відповідно до вимог банку, включаючи документи стосовно забезпечення кредиту. Склад пакета документів, що подає позичальник, залежить від характеру кредитної операції і в кожному конкретному випадку визначається кредитним експертом;
- в разі необхідності додаткову інформацію для оцінки платоспроможності.

Бухгалтерський (фінансовий) облік кредитів забезпечує своєчасне та повне відображення банківських кредитних операцій та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, результати фінансової діяльності та їх зміни. На основі даних фінансового обліку складається фінансова звітність. Зміни у фінансовому обліку не впливають на податковий облік.

Кредитування є найважливішим напрямком здійснюваних банком активних операцій. Кредитний портфель становить, здебільшого, від третини до половини всіх активів банку.

Інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку.

Детальна інформація про кожного контрагента та кожну операцію фіксується на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках.

При обліку кредиту за рахунком Плану рахунків враховують насамперед цільове спрямування кредиту, що має перевагу над формою кредиту. АТ «Акцент-банк» створює резерви для відшкодування можливих втрат за основним боргом (без процентів і комісій) за всіма видами наданих кредитів у національній та іноземній валютах за винятком бюджетних кредитів, а також кредитів між установами в системі одного комерційного банку.

Для економічного аналізу операцій з кредитування в АТ «Акцент-банк» застосовується широкий спектр прийомів і методів економічного аналізу. В міжнародних аудиторських стандартах аналіз або аналітичні процедури визначають як оцінку бухгалтерської, так і іншої економічної інформації, шляхом вивчення взаємозв'язків між показниками.

В 2021 році кредитний портфель АТ «Акцент-банк» містить велику масу стандартних кредитів, кредитів під контролем та субстандартних кредитів вага яких становить відповідно 15,62%, 36,96%, 32,67%. Меншу частку складають сумнівні кредити 8,22% та безнадійні кредити 6,54%. Але порівняно з 2020 роком структура кредитного портфелю покращилася. Збільшилася частка субстандартних кредитів на 12,45%, та зменшилася частка сумнівних та безнадійних кредитів відповідно на 5,6% та 7,2%.

За рахунок покращення структури кредитного портфеля в 2021 році вдалося зменшити суму резерву на $116481,22 - 108971,6 = 7509,62$ тис. грн.

При проведенні кредитної політики АТ «Акцент-банк» виходить із необхідності поєднання інтересів банку, його акціонерів, вкладників і позичальників із загальнодержавними інтересами.

Доходи АТ «Акцент-банк» становлять в 2021 році 8801,151 тис. грн., що на 105,9471 тис. грн. (1,22%) більше ніж в 2020 році. Найбільша частина доходів припадає на процентні доходи за кредитами клієнтів 76,71%. Витрати банку в 2021 році становлять 7350,452 тис. грн., що на 272,712 тис.

грн. (3,85%) більше ніж в 2020 році. В 2021 році найбільша частина витрат припадає на інші небанківські операційні витрати та процентні витрати відповідно 64,72% та 35,28%. Комісійні витрати складають 4,92% від загальної кількості витрат.

Чистий прибуток в 2021 році зменшився на 166,764 тис. грн. і склав 89,69% від рівня 2020 року, незважаючи на те що процентні доходи за кредитами зросли на 292,904 тис. грн. (4,54%). Це сталося за рахунок отримання більших доходів ніж в 2020 році на 105,946 тис. грн. (1,22%) та збільшення витрат на 272 тис. грн. (3,85%).

Основними принципами організаційної підготовки аудиту кредитних операцій в АТ «Акцент-банк» є вибір об'єкта та організаційно-методична підготовка.

Організаційно-методична підготовка до проведення аудиту повинна, перш за все, починатися із планування. План повинен базуватися на тематиці перевірки, її обсягах та періоді, впродовж якого вона буде проводитися.

План комплексної перевірки підрозділу з кредитування юридичних осіб включає в себе: перевірку організації роботи кредитного відділу; аудит порядку оформлення та надання кредитів; перевірка супроводження кредитів; аудит обліку кредитних операцій; перевірка організаційних засад контролю за проблемними кредитами; перевірка зберігання кредитних справ; аналіз кредитного портфеля; перевірка правильності визнання і списання безнадійної заборгованості за кредитами.

Висновки оформляються письмово, надаються для ознайомлення керівнику підрозділу, що перевіряється, та керівництву банківської установи.

Розв'язання задач обліку кредитних операцій АТ «Акцент-банк» автоматизованим способом забезпечує можливість оперативної обробки інформації для обліку, контролю, аналізу, аудиту та управління за відповідний проміжок часу, сприяє підвищенню точності й достовірності облікових даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Markus O. Облік операцій із кредитування в системі установ Ощадного банку України. *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, 2017, 1.9: 154-159.
2. Литвин Н. Проблемні аспекти бухгалтерського обліку кредитних операцій банків. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*, 2014, 19 (1): 60-66.
3. Бараннік Ю.А. Аудит кредитних операцій комерційного банку. *Управління розвитком*, 2013, 13: 26-28.
4. Дончук Т.А. Використання в обліку кредитних операцій банку принципів нарахування та відповідності. *Управління розвитком*, 2014, 9: 5-7.
5. Кирильєва Л.О., Чернікова І. Б.. Організація обліку кредитних операцій у системі управління фінансовими ресурсами. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, 2015, 2: 7-16.
6. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2121-14> (дата звернення: 06.05.2022)
7. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 06.05.2022)
8. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : Постанова Національного банку України; Положення, Перелік, Вимоги, Коефіцієнти від 30.06.2016 № 351 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0351500-16> (дата звернення: 06.05.2022)
9. Про кредитні взаємовідносини з комерційними банками та внесення змін до Положення Національного банку України «Про кредитування» : Постанова Національного банку України від 22.04.1996 № 97 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0097500-96> (дата звернення: 08.05.2022)
10. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України : Постанова Національного банку України; Інструкція, Перелік від 21.02.2018 № 14 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0014500-18> (дата звернення: 06.05.2022)
11. Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку : Постанова Національного банку

України; План, Інструкція, Вимоги, Перелік від 11.09.2017 № 89 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0089500-17> (дата звернення: 06.05.2022)

12. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України : Постанова Національного банку України; Положення, Звіт, Форма типового документа від 10.05.2016 № 311 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0311500-16> (дата звернення: 08.05.2022)

13. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (стандарти). URL: <https://www.theiia.org/globalassets/documents/standards/standards-2013/ippf-standards-2013-ukrainian.pdf> (дата звернення: 08.05.2022)

14. Про затвердження Кодексу етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту : Наказ; Мінфін України від 29.09.2011 № 1217 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1195-11> (дата звернення: 08.05.2022)

15. Белокоз О.І. Проблеми обліку овердрафту на торговельних підприємствах. Актуальні проблеми економіки, 2013, 2: 91-95.

16. Бондарчук А.В. Особливості здійснення операцій репо в Україні. Наукові записки [Української академії друкарства], 2012, 2: 59-66.

17. Тимрієнко І. et al. Удосконалення методики проведення аудиту кредитних операцій комерційних банків. Фінансовий простір, 2015, 3 (19): 193-199.

18. Стахів О.Я. Міжнародний досвід здійснення внутрішнього аудиту кредитних операцій. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка, 2016, 21, Вип. 5: 209-214.

19. Сарахман О.М., Дугіна І.В. Внутрішній аудит кредитних операцій банку. Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна, 2014, 45: 72-75.

20. Сп'як Г. Організаційно-методичні аспекти внутрішнього аудиту кредитних операцій банку. 2015. PhD Thesis. Тернопіль, Вектор.